

TÜRK BASININDA “BATAN ŞİRKETLER” VE “ŞİRKET KURTARMA OPERASYONU”

Doç. Dr. Tamer MÜFTÜOĞLU ve
A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme
Anabilim Dalı Y. Lisans Seminer Grubu*

1. GİRİŞ

Geride bıraktığımız yıl protesto edilen senet sayısında ki hızlı artış, bankalardaki donuk kredi rakamlarının önemli ölçülere ulaşması, haciz ve iflas olaylarının yaygınlaşması, firmaların tam kapasiteye ulaşamaması nedenleri arasında talep yetersizliğinden hemen sonra mali güçlüklerin yer alması ekonominin, özellikle sanayi sektörünün finansman açısından küçümsenemeyecek sorunları olduğunu ortaya koymuş(1) ve ciddi önlemlerin alınmasını gerektirmiştir.

16.2.1978 tarihinde kur garantisinin kaldırılması ile başlayıp, dış kaynak kullanımının enflasyona rağmen “kaldıraç” etkisi yaratamadığı günümüze dek gelen bu sorun Banka-Müteşebbüs-Devlet üçlüsünü ortak çözüm arayışına itmiştir.

Bir grup çalışmasının ürünü olan bu araştırmanın amacı basına yansıdığı kadariyle tarafların görüş ve değerlendirmelerini belirli kriterlere göre bir sınıflandırma içinde ortaya koymaktır.

2. GENEL GÖRÜNÜM

Ekonomimizin yapısal bir değişiklik içine girdiği 24 Ocak 1980 kararlarından sonraki 6 yılda sermaye toplamları 17.7 milyar olan 980 Şirket iflas etmiş (bkz. Tablo 1), 114 Firma konkordato* talebinde bulunmuş,

* Bu çalışma seminer grubunu oluşturan A. Gürsel Çelik, Füsun Yeşiloğlu, Göksel Atikeler, A. Tevfik Dinçer, A. Cemal Ünen ve Fehmi Başaran tarafından seminer yöneticisi Doç. Dr. Tamer Müftüoğlu'nun koordinatörlüğünde hazırlanmıştır. Çalışmada çeşitli kesimlere ilişkin olarak basına akseden görüşler belirli bir sistematik içinde herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmadan verilmiştir.

* Burada Konkordato, iflas ve ihtiyati haciz kavramlarını açıklamakta yarar vardır (2)

Kankordato: Hacizle karşılaşan bir firmanın varlıklarıyla borçlarını karşılaya-

10993 şirket tasfiye yoluna gitmiş 68945 şahıs ticareti terk etmiştir. 24 Ocak kararlarının uygulamaya konduğu ilk yıllarda, "iflas", "konkordato talebi", "tasfiye" ve "ticareti terk" olayları hızla yaşanırken, özellikle 1983 ten bu yana bir yavaşlama gözlenmektedir. Bu yapısal uyum sürecinin büyük ölçüde tamamlandığını göstermektedir. Konuya yakın uzmanlar ise, yavaşlamada, "Kurtarma operasyonları"nın önemli etkisi bulunduğunu savunuyorlar. Özellikle 1983'ten sonra müflis şirketlerin ortalama sermayesinin yükselmesi ise müflisler arasına anonim ve limited şirketlerin katıldığı kanısını güçlendiriyor. Kastelli operasyonu ile piyasadan silinen bankaların ortalamayı yükselttiği savunuluyor. (3)

TABLO 1: İFLAS EDEN ŞİRKETLERİN SERMAYELERİ

Yıllar	Adet	Sermaye Toplamı (Bin TL.)	Ortalama Sermaye (Bin TL.)
1980	53	71.154	1.294
1981	101	188.491	1.866
1982	158	750.29	4.748
1983	189	4.016.291	21.250
1984	234	2.000.000	8.547
1985	243	10.678.583	43.945

1986 yılı sonlarına geldiğinde batık ve/veya donuk krediler** büyük miktarlara ulaşmış, iflaslar peşpeşe ortaya çıkarak artmaya başlamıştır. Bu dönemde, örneğin denizcilikte, batık kredi 140 milyar lirayı bulmuştur.(5)

bilecek durumda olduğu zaman alacaklılara yeni bir ödeme planı sunmasıdır. Bu şekilde bütün borçlar yeni ödeme planına bağlanır, hacizler düşer, ipotekler çözülmez. Konkordato isteminde amaç, tüm alacaklıların parasını güvenceye almak ve erken davranan veya erken haciz yapana fırsat vermemektir. Borçlu firma konkordato isteminde bulunmazsa diğer alacaklılar karşısında hileli iflas durumuna düşer.

İflas: Bir firma, borçlarını ödeme ümidi yoksa (yani konkordato ümidi yoksa) veya varlıkları borçlarını karşılamaya yetmiyorsa, mahkemenen iflas isteminde bulunur. Bu durumda hacizler kalkar, borçlu firma devreden çıkarak alacaklılarla iflas masasını karşı karşıya bırakır. Alacaklılar da borçlu firmanın iflasını isteyebilirken, konkordatoyu sadece borçlu isteyebilir.

İhtiyati Haciz: Borçları tahsil etmede devletin kullandığı iki zor yoldan biridir. Tacir olsun olmasın herkes için uygulanabilir. Borçlunun malını kaçırmaması önlemek için mahkemenen mallara el koyma yetkisinin alınmasıdır. Bir hafta içinde fiilen hacze dönüşür.

** Kabaca batık kredi, güvencesi (teminatı) olmayan ve geri ödenmeyecek kredi olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre bir kredinin batık sayılması için karşılığında, kredinin anapara, faiz ve diğer masrafları karşılayabilecek menkul,

Traktör sanayii can çekişmeye başlamıştır. 1986'nın ilk üç ayında üretim geçen yılın aynı dönemine kıyasla çeşitli üretici firmalarda yüzde 24 ile yüzde 154 arasında değişen oranlarda azalırken, Türkiye'ye bir önceki yıl 43 milyon dolarlık döviz geliri sağlayan ihracatta Mart 1986'da tamamen duruyordu. Büyük çoğunluğu İran'a gerçekleştirilen ihracatın durmasına bu ülkenin akreditifleri açmaması yol açıyor, buna iç piyasadaki sıkıntılar da eklenince sanayi darboğaza giriyordu. Traktör üretim kolundaki kriz, bağlı yan sanayi kollarını da tehdit ederken, hükümetin sektöre bir kurtarma operasyonu yapması yönündeki baskı ve istekleri de yoğunlaştı. Ziraat Bankası Çiftçinin alım gücünü, dolayısıyla da traktöre talebi artırmak amacıyla, verdiği kredi miktarlarını yükseltti. Öte yandan firmalar 14 Mart devalüasyon kararının maliyetleri yükselttiğini ileri sürerek, 1 Nisandan başlayarak traktör satış fiyatlarını 400 ile 500 bin lira arasında zamlandırıldılar. (6)

Mart 1986 başından itibaren Türk Lirası sıkıntısıyla başlayan kriz, birçok firmayı iflasa doğru sürüklüyordu. Merkez Bankasının döviz kurularını yükseltmesinden sonra, maliyetleri artan toptancı esnafı ve küçük ithalatçılar, talebin iyice daralmasıyla maliyetin altında satışa yöneliyor, ellerdeki ödenmeyen çek ve senetler ise klasör kalınlığına ulaşıyordu." Artık ayakta kalmanın tek yolu elde avuçtakiyle idare edip, piyasadan bir süre çekilmektir" şeklinde yorumlarda bulunan piyasa çevreleri, iflas beklentisinin getirdiği sinir bozukluğu nedeniyle zaman zaman tartışmalar olduğunu dile getiriyorlardı. Nakit getirene maliyetlerin altında satış yaygınlaşıyor, 62500 liralık bir taşlama makinası 50 bin liradan satılabiliyordu. (7)

En önemli ağır sanayi kolu olan Demir Çelikte ise önde gelen büyük özel sektör firmaları, demir çeliğin hammaddesinden mamul üretimine karar, üretimin tüm aşamalarında kendi içlerinde entegre tesisler oluşturarak daha da büyürken, iç piyasadan hızla artan kütük demir fiyatlarına dayanamayan, fiyat ve kalitede rekabette geri kalan ve yıllık kapasiteleri en fazla 40 bin tonu bulan orta boy haddehaneler birer birer kapanmaya başlıyordu. İç piyasada özel sektör tarafından üretilen kütük demirin gi-

gayrimenkul hiçbir güvencesinin bulunmaması, varlığı bulunan gerçek ya da tüzel kişilerin kefaletinden yoksun olması gerekir. Donuk kredi ise, banka kredilerinin büyük bir bölümünün "seyyaliyet" lerini yitirmiş olmalarıdır. Rasyonel bir banka sisteminde bir kredinin donuk kredi sayılmaması için, kısa vadeli kredilerde faiz ve diğer masrafların zamanında ödenmesinin yanısıra yılda en az birkez tümüyle ve gerçek anlamda anaparanın bankaya geri dönmesi gerekir. Orta ve uzun vadeli kredilerde ise dönem faiz ve masraflarının düzenli ödenmesinin yanısıra anapara taksitlerinin de vadelerinde tahsil edilmesi temelidir. Bu koşullara uymayan kredileri "donuk kredi" olarak değerlendirmek gerekir ki bu tür kredilerin banka bilançolarındaki yeri "krediler" hesabı değil, "tahsili gecikmiş alacaklar" hesabıdır. (4)

derek artan fiyatları orta boy haddehanelerin maliyetini yükselttiği ve kâr marjını düşürmelerine yol açtığı için bu firmalar rekabet edemez duruma düşüyorlardı. Haddehaneler kütük demiri İskenderun'dan almak istediğinde kilo başına binen 10 liralık nakliye masrafı yine maliyeti yükseltmekteydi. Sonuçta girdi maliyetleri yükselen ve geri teknoloji ile üretim yaptıkları için de maliyetleri artan bu haddehaneler ,Türkiye Demir Çelik İşletmelerinin mamulleriyle rekabet edemiyordu. Nitekim, nakit sıkıntısı çeken bu orta boy firmalar, milyonlarca liralık elektrik faturalarını dahi ödeyemez duruma düşmüşlerdi.(8)

Bu arada İstanbul İflas Masaları kayıtlarına göre, yılbaşından 19 Nisan 1985'de kadar iflas eden firma sayısı bir önceki yılın aynı dönemine oranla yüzde 60 artarak 68 adede ulaşırken, özellikle toptancı kesiminde nakit sıkıntısı had safhaya çıkıyordu. Merkez Bankası kayıtlarına göre de, 1985 yılının ilk üç ayında protesto edilen senet tutarı da 86 milyar 908 milyon lirayken, 1986 yılının aynı döneminde yüzde 102 artarak 176 milyar 246 milyon liraya ulaşılıyordu. Piyasa çevreleri ise önemli miktarda senedin ödenmemesine karşın kayıtlara geçmediğini hatırlatarak, gerçek rakamın çok daha yüksek olduğuna işaret ediyorlardı. İstanbul'da, yılbaşından bu yana, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 61 artışla sayısı 68'e ulaşan müflis şirketlerin daha çok toptancı kesimden geldiği tespit ediliyordu. Özellikle toptancı kesimin de kendisini hissettiren nakit darboğazı, şirketleri daha çok senet kullanmaya itince, vadesi dolan senetler protesto edilirken, alacaklılar da iflas masalarına giderek, alacaklıların tahsilini istemeye başlıyorlardı. Bazı iflas ilanlarında "Müflisin mal varlığının bulunmadığı anlaşılmıştır" gibi sözlerin de yer olması, birçok şirket sahibinin mal varlıklarını satışa çıkardıklarını düşündürebiliyordu.(9)

İstanbul ticaret ve sanayi kesiminde yaşanan bu son iflas ve haciz olayları bankacılık sisteminin sırtında taşıdığı büyük bir kambur olarak görülen batık krediler sorununu yeniden tartışmaların merkezine getiriyordu. Elde edilen son veriler 1986 yılında iyice açılıp saçılan bankaların kredi musluklarını ithalat sektörüne ve iç ticaretin finansmanına akıttığını gösteriyordu. Geri ödeme sorununun büyümeye başladığı iç ticaret ve ithalat sektörünün, bankalar için yeni batık kredi kaynakları oluşturacağı görüşü de giderek ağırlık kazanıyor, bu durum piyasadaki canlanmanın peşine takılıp, kredi musluklarını sonuna kadar açan ve biraz da "ince eleyip, sıkça dokumak" ilkesini terk eden bankaların 3-5 ay gibi kısa vadeli kredilerin bile tahsilinde güçlüklerle karşılaştıklarını ortaya koyuyordu. Bankaların mevduat yoluyla kasalarını desteklemelerine karşın, sürekli bir nakit sıkışıklığı içinde bulunmaları, iç ticaret ve ithalata açılan çok kısa vadeli kredilerin aynı hızda, diğer bir deyişle planlanan zamanda gelmediğine de işaret ediyordu.(10)

Tekstil sektöründe başlayan iflas dalgası toptancı çevrelerini endişe

ve korkuya sürüklüyor,(11) Türkiye'nin 500 büyük kuruluşu arasında, üst sıralarda yer alan bazı tekstil firmaları kredi borçları, ihracattaki tıkanıklık ve finansman zorlukları nedeniyle peşpeşe iflas kervanına katılıyordu. Tekstilin içinde bulunduğu krize neden olarak yapı değişikliği (işbitirici girişimler ve teşviklerin olması), plansız yatırımlar, deneyimsizlik, nakit sıkıntısı, kalite sorunu, pamuk fiyatı, ihracattaki tıkanıklık v.b. sayılabilir.(12)

İmalat sanayiinde en büyük paya sahip olan tekstil sektörü ihracatın da yüzde 30'unu oluşturmakta, 500 bin kişiye istihdam yaratmakta, GSMH içinde yüzde 3.4 pay almakta ve kriz böylece büyük boyutlara ulaşmaktaydı. Tekstil sanayiinde çalışan bir toptancının söyledikleri bu boyutları açıklamak açısından ilginçti: "Tekstil sektöründe nakit para ile çalışma olayı sıfır denecek kadar azdır. Fabrikatör, birinci el toptancı, aracı toptancı ve perakendeci, bunların hepsi vadeli çek ve senetle çalışırlar. Birbirlerine verdikleri vadeli çek ve senetleri de işletme sermayesini karşılamak için tefeciye kırdırırlar. Bu zincirin herhangi birimde kopma oldu mu, diyelim ki şimdi görüldüğü gibi sanayiciye haciz geldi mi veya iflas ettimi bunalım zincirleme birbirini takip eder. Bu olaya dur denilmezse kesinlikle iflaslar ticaret kesimine de sıçrayacak. Bu iflas ve haciz olayı dalga dalga esnafa yayılacaktır."(13)

Öte yandan piyasada önde gelen bir firmanın üst düzey yetkilisi, sektörün genel bir krizin içine girdiğini, piyasada istisnasız tüm firmaların zor günler yaşadığını belirterek şunları söylüyordu: "Arkası güçlü olan firmalar bir-iki yıldır bilançolarını zararlar kapatmalarına karşılık ayakta durabiliyorlar. Ama arkası güçlü olmayan bir çok büyük firma dökülmeye başlamıştır. Krizin esas nedeni Libya, Irak, İran gibi kalıcı pazarların artık sıfırlanmaya doğru gitmesidir. İhracat yapılamayınca ve iç piyasada da umut verici bir ilerleme sağlanamayınca firmalar yüksek kredi faizlerinin altında ezilmeye başladılar. Türkiye'nin ihracatının birden yükselmesi ve birden düşmesi tekstile en büyük darbeyi vurmuştu... Zaafiyete düşen firmalar tefeci piyasasına girdiklerinde zaafiyetlerini birkat daha artırıyorlar ve bunlar baştan batma bayrağını çekiyorlar. Sektör, kredi yoğun bir sektördür ve bugün iç piyasaya yaptığı satışın yüzde 80'ni 5-6 ay vadeyle yapmaktadır. Yani nakit sıkıntısı da buradan çıkmaktadır. Bu krizin atlatılması ve sektörün yaşama şansı ihracata bağlıdır. Eğer ihracat yapılmazsa piyasa bu kadar firmayı kaldıramaz".(14)

İnşaat sektöründe ise iflas zincirinin başlaması, Devlet Su İşlerine açılan 108 milyarlık ek ödenek ile son anda önleniyordu.(15) Buna benzer kısmi çözüm arayışları artmaya başlamıştı. Nitekim Otomotiv sektörünün ticari araçlar kesiminde yaşanan bunalım 1986'nın bitimine az bir zaman kala daha da derinleşirken çözüm arayışları da yoğunlaşıyor, sektörün en

bunalımlı iki kolu olan çekiciler ve kamyon piyasasının canlandırılması amacıyla Karayolları Trafik Kanununda yapılan değişiklikle kamyonların belirlenen sınırların üzerinde yük taşımaları yasaklanıyordu. Değişiklik, kamyonların belirlenen sınırların üzerinde yük taşımalarını yasaklarken, bu yolla kamyonla olan talebi de arttırmayı hedefliyordu.

Bu arada Anadolu Bankası ile bir şirketler grubu arasında varılan borç ödeme anlaşmasıyla Özal hükümeti döneminde ilk kez “dolaylı bir şirket kurtarma” operasyonu gerçekleştiriliyordu. Banka, yapılan protokolle gruba ait 4 firma ile ortakları aleyhine aldırıldığı 21 milyar liralık ihtiyati haciz kararını kaldırıyor, borçlarının sekiz yılda yüzde 30 gibi düşük bir faizle ödenmesini öngörüyordu. Protokolün banka lehine olan hükmü, bankanın uygun göreceği uluslararası bir mali denetim kuruluşunun, şirketler grubuna dahil tüm firmaların yurtdışı ve yurtiçi operasyonları ile hesaplarını borç bitinceye kadar kontrol etmesi yönünde belirliyordu.(16)

Öte yandan nakit sıkıntısı tefeciliği yaygınlaştırıyor, tekstil krizi güvencelerin arttırılmasına yol açıyordu. Otomobil galerileri, ecza depoları, iplikçiler, özel okullar ve dersaneler, kağıtçılar, demirciler ve her zamanki gibi “mafya” ile piyasa bankerleri ile parası olan hemen herkese tefecilik cazip hale geliyordu.(17)

Olayların en çaresiz tarafları ise işçiler ve tahvilzedelerdi. Tahvil zedeler anapara bir yana faizlerini bile alamıyor, günü gelmiş faizler için 11 ay sonrası için senet önerilebiliyordu(18) İşçi çıkarmaları artıyor, ücretler geç ödeniyor ve işçiler psikolojik çöküntü içerisine giriyorlardı.(19) İcra ve İflas Yasası'nda 1985 Haziranında gerçekleştirilen değişiklikten sonra, daha önce en büyük alacaklı grubu olarak işçilerce oluşturulmuş “iflas masaları” birer birer tasfiye edilirken, işçiler 3 kişiden oluşan yeni iflas masalarında en çok bir oy ile temsil edilebiliyordu. Öte yandan rehinli ve ipotekli alacaklar ile SSK ve devlet alacaklarının, işçilerinin tazminat alacaklarının önünde yer alması ve iflas masalarında önceden oybirliği ile alınması zorunlu kararlar için şimdi oyçokluğunun yeterli olması işçilerin milyarlarca liralık alacaklarında umudu kesmelerine yol açıyordu.(20) Yurtdışında mahsur kalan işçilerin durumu ise başlıbaşına bir dram teşkil ediyordu.(21)

3. TARAFLARIN GÖRÜŞLERİ

3.1. Devlet

Maliye ve Gümrük Bakanlığı yetkilileri “Kangren olmuş durumlarda kesinlikle haciz işlemine başvurulacağını” açıklayarak, vergi borçlarının ertelenmesi konusunda yeni bir aşamaya gelindiğini belirtiyorlardı. Yetkililer, bankaların takip ettiği şirketlerin tümü Maliyeninde gündeminde-

dir diyerek şirketlerin kısıkaçta olduğunu vurguluyorlardı. Teşvik, kredi, borç ve vergi erteleme, tahvil ihraç için sistemleri büyük ve sağlam şirketler lehine de gösterilerek, paranın batması önlenecekti.

1987'de parasal program çok sıkı uygulanacak, kaçaklar önlenecek, vergi ve kredi konusunda Maliye ve Bankalar artık anlayışlı davranmayacaklar, özellikle kim sağlam, kim değil ortaya çıkacak ve Türk ekonomisi özel bazda da sağlam bir yapıya kavuşturulacaktı. Kısaca, eğer kredi kullanamaz duruma gelen şirket varsa, kıyıda köşedeki parasını çıkartıp işletme sermayesi yapacak, aksi halde malı mülkü gidecekti. Türk ekonomisi artık parazitleri kaldıramıyordu.(22)

Başbakan Turgut Özal ise "kurtarmaya" karşı olduğunu belirtiyor. İşadamlarının son günlerde hükümet ve ekonominin gidişyle ilgili sert ve olumsuz eleştiriler yaptıklarını ve 1987'yi karanlık bir yıl olarak gördüklerinin anımsatılması üzerine "Tabiatıyla 5-6 tane hadiseyi misal olarak tüm ekonomiye teşmil etmek mümkün değildir. (...) Faizlerin yükseldiği doğrudur. Faizlerin düşebilmesi için talebin azaltılması lazımdır. Birkaç kere ifade ettim. Hatta iktidara geldiğimizden beri öz sermayelerinizi arttırın dedim. Şirketlerin, ellerindeki lüzumsuz bina, arsa, başka şekilde sattıkları taktirde bunların gelirlerinden hiçbir vergi alınmıyor, şimdi yüzde 80'inden alınmıyor. Biz öz sermayeye dönüş olmasını teşvik ettik. Bunu yapanlar istifade ettiler. Yapamayanlarda da bazı problemler olmuştur. Serbest ekonomik sistemde iflaslar da olur, yeni şirketler de kurulur. Her ekonomide iflas olur. (...) İflaslar olduğu diye bütün Türk ekonomisi iflas ediyor manasını çıkartmak mümkün değildir. (...) Biran evvel birçok şirketlerin bankalardan yüksek faizli borçlanma yerine, normal piyasadan daha düşük faizlerle borçlanma şansları vardır. Kısa vadeli, kredi ihtiyaçları ve bilhassa satışlarını finanse etmek için bu yola giderlerse şikayetlerinin bir kısmı azalacaktır" diyor, bazı şirketlere getirilen haciz kararlarının büyük çoğunluğunun bir devlet bankası olan Anadolu Bankasından yöneldiğini, kendisinin bu konuda bir direktifi bulunup bulunmadığı sorusuna ise "kimseye bir direktifim yoktur. Biz bankaların işine müdahale etmeyiz. Ama isterse devlet bankası, isterse özel banka olsun, bunların bankacılık kuralları dışına çıkmasını istemeyiz" karşılığını veriyordu. (23)

Ancak genel politik hedefleri açısından kurtarma operasyonlarına karşı olan Başbakan Turgut Özal, ara seçimler sonrası aniden su üstüne çıkarak birbirini izleyen haciz ve iflas olaylar karşısında çekimser bir tutum izleyemez hale gelecek, bu konuda Başbakanlık özel bir çalışma başlatılacaktı, iş dünyasının temsilcileri ile masaya oturmaya zorlanan Başbakanın işkesiminden yükselen kurtarma talepleri karşısında yine de temkini elden bırakmayarak iki taktik izliyeceği anlaşılıyordu:(24)

1. İş kesiminden, özellikle İstanbul dükalığı diye anılan ekonominin büyüklerinden yükselen yakınma ve taleplerin haklılık payını ortaya çıkarmak için, büyük kamu bankalarının da desteği ile Başbakanlık uzmanlarınca yürütülen araştırmanın sonuçlarına göre iş dünyasının büyükleriyle teke tek görüşmelerde soruna çözüm aranacaktı. Başbakanın “Yatlarını, katlarını, satsınlar” görüşüne karşılık zor duruma düşen şirketlerin ellerindeki gayrimenkullerin para etmediği anlaşılmıştı.

2. Özal, Anadolu’dan gelen kurtarma talebi içinse DESİYAB’ı devreye sokuyordu. Büyük kentlerdeki toptancı piyasalarda başgösteren sıkıntının taşraya da yayılması üzerine küçük ve orta boy aile şirketlerinin de ucuz kredi ile desteklenmesi sağlanacaktı. Özal bankaları da uyarıyor “Sanayi batarsa, siz de ayakta kalamazsınız” diyordu.

Öte yandan Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral yaptığı açıklamada “işçi şirketlerinde DESİYAB rehabilitasyon programı uyguluyor. Zor durumda olan aile ve şahıs şirketleri için hükümet olarak bankalara tavsiyelerde bulunacağız. Batmamış olmak şartıyla ufak bir rehabilitasyon yetecekse müesseseyi kurtaracağız, ancak sermayesini artırması şartı aranacak. Şahıs şirketlerinin sermaye artırmaları halka açılmak yoluyla olabileceği gibi, bankaların alacaklarını sermayeye katmaları yoluyla da gerçekleşecek.” diyordu.(25)

Daha sonra yaşanan haciz ve iflas olaylarının nedenlerinin “Kredi faizlerinin yüksekliği ve şirketlerinin öz sermayelerini artırmamaları” olduğu şeklinde tüm kesimlerin görüş birliğine varmasının yarattığı uygun koşulları değerlendiren hükümet, sermayenin halka yayılması konusunu yeniden gündeme getiriyordu.(26)

Sermayenin halka yaygınlaştırılmasını kendi siyasal düşüncesinin temel taşı olarak gören hükümet, sorunu bu amacını da gerçekleştirecek biçimde çözmeyi amaçlıyordu. Başbakan Turgut Özal bulunan çözümü “Çok önemli bir reform olarak” niteleyerek, reformu şöyle anlatıyordu (27)” Hisse senetlerini halka arz eden şirketlerin kurumlar vergisinde 16 puana varan indirim yapılacak. Hisselerinin en az yüzde 40’a hisselerinin en az yüzde 51’ini halka satan şirketlerin kurumlar vergisi oranı yüzde 35’e, halka açık kısmı en az yüzde 80 olan şirketlerin kurumlar vergisi oranı ise yüzde 30’a indiriliyor”. Bu teşvikler bağlamında, halka açılma tarifinin de değiştirildiğini belirten Başbakan Özal, “Şirketlere hisselerinin en az yüzde 80’i isme kayıtlı olma mecburiyeti ile birlikte, ortak sayısı en az 200 ve bu ortakların hiçbirinin payının yüzde 1’den fazla olmaması mecburiyetini getiriyoruz” diyordu. Özal, hisse senedi çıkarma yoluyla mali yapısı zayıflamış şirketleri kurtarma yöntemini ise şu sözlerle açıklayacaktı “Hükümetimizin felsefesi şahıs ve şirket kurtarmaya kesinlikle kar-

sıdır. Amaç üretim kapasitesinin durmasını önlemektir. Şimdiye kadar sermaye yapısını güçlendirmeyen şirketlere bizim yardım etmemiz mevzu bahis değildir. Fakat bizim için önemli olan bu müesseselerde çalışan işçilerin iş güvenliğidir. (...) Yeni getirdiğimiz sistemde şirketi icra-iflasa götürmeden borçlunun da rızası ile sermaye arttırımına gidebilecek ve müessese tek bir gün faaliyetini durdurmadan çalışmaya devam edecektir. (...) Finansman darboğazında olan şirketler, borcu bulunan banka ile anlaşığı taktirde banka, verdiği kredinin bir kısmını sermayeye katacak, alacaklarının bir kısmının faizini düşürecek, gereğinde şirketi daha iyiye götürecek bir üçüncü ortak bulacak. Biz, teşvik uygulayabilmek için şirket sermayesinin yüzde 51'inin, yani şirket yönetiminin değişmesi esasını getiriyoruz. Bunlar kurul tarafından uygun görüldüğü taktirde şirkete teşvik araçları uygulanacak. Bu durumda şirketin devlete olan vergi, sigorta borçlarını 5 yıl süreyle erteleyebiliriz. Böylece bir şirketin kurumlar vergisi, 5 yıl için ileride halka açılmak şartıyla yüzde 40'a indirilir. Kanuna göre, banka şirketteki hisselerini hemen değil, kâra geçtikten sonra 1992 yılından itibaren 7 yılda ve kendisine yüzde 15 kalacak şekilde halka arz edecek. Zaten kârsız bir şirketin halka açılması o noktada mümkün değil.

Böylece, bu görüşleri yansıtan ve kurtarma yasası olarak anılan 3332 no.lu "Sermaye piyasasının teşviki, sermayenin tabana yaygınlaştırılması ve ekonomiyi düzenlemede alınacak tedbirler ile bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun 25.3.1987'de kabul edilerek 31.3.1987'de R.G.'de yayınlanıyordu. Kanunda ayrıca, Devlet Yatırım Bankası, ihracat kredi ve ihracat sigortası bankası olarak yeniden teşkilatlandırılıyor öte yandan evi olduğu halde konut edindirme yardımından da faydalanan kişilere bu hesapta biriken parasını isterse hisse senedi alımı için kullanma olanağı sağlanıyordu. Şirket kurtarmada son karar Başbakan Turgut Özal'ın başkanlık edeceği, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Kaya Erdem ile Maliye ve Gümrük Bakanı Ahmet Kurtcebe Alptemoçin'den oluşan 3 kişilik bir kurul tarafından verilecekti.

Kamuoyunda olumlu ve olumsuz pek çok tepki alan yasa hakkında Maliye ve Gümrük Bakanı Alptemoçin, mevcut kanunlar işletildiği takdirde, kamu bankalarının alacaklarının 4 sene sonra enflasyon nedeniyle değer kaybedeceğini belirterek şirket kurtarma yasasının sorunları çözeceğini vurguluyordu. (28)

Başbakanlık Başdanışmanı Adnan Kahveci ise, Ekonomik Bülten Gazetesi genel yayın yönetmeni Can Aksan'a gönderdiği mektupta mevcut icra iflas yasasının yetersizliğinden ve açıkca bir icra mafyasının varlığından söz ediyor, "tasarı kanunlaştığı takdirde icra-iflas mafyası devre dışı kalacak, işçilerin hiçbiri işini kaybetmeyecek, işçilerin kıdem tazmi-

natları, SSK primleri kesinlikle suistimale uğramayacak, bankalar gereksiz yere zarar yazıp daha az vergi ödemekle kurtulamayacaklar, dolayısıyla ülke ekonomisi giderek kâr edecektir” diyordu. (29)

Muhalefet Partileri ise tasarıya karşı çıkıyorlardı. Aydın Güven Gürkan (SHP), tasarıyla bir avuç sermayedarın kurtarılacağını, hükümetin bu tasarıyla siyasi ve ekonomik sorumluluk altına gireceğini, tasarinın arkasında İş Bankasının bulunduğunu, Anadolu Bankası ve Emlak Kredi Bankalarının da siyasi baskılar sonucunda bankacılık yönünden savunulamayacak krediler açtıklarını ileri sürerken, Cafer Tayyer Sadıklar (DYP) da tasarinın bazı şirketlerin neredeyse özel durumlarıyla birlikte tarif edildiğini belirterek “Bugün kamuoyu, ciddi bankalar ve ciddi firmalar bu tasarıya karşıdır. Sadece batık şirketler taraftardır. Çünkü bu tasarı şirketini iyi idare etmemiş, aldığı krediyi yerinde kullanamamış, köşk ve villa yaptırmaya harcamış olanlara yardım ederken, namusu ile çalışanları cezalandırıyor” diyordu. (30)

3.2. İşadamları

İ.S.O. tarafından yapılan ve Türkiye’de içeriği itibarıyla bu alanda yapılan tek bilimsel çalışma niteliğindeki “Sanayide fon akımı ve finans yollarındaki değişimler” başlıklı araştırmada, imalat sanayiinde finansal yapının iyileşme içinde olduğu vurgulanıyor: 1300’e varan büyük sanayi kuruluşuna ait bilançoların tahlil ve değerlendirilmesine dayanan araştırmada yer alan firmaların net işletme sermayesinin 1983’te bir önceki yıla kıyasla yüzde 69.2 artış gösterdiği likidite oranının yüzde 75.3’ten yüzde 79.1’e yükseldiği belirtiliyordu. Borçlar/özsermaye oranının yüzde 248.5’ten yüzde 231.8’e düşmesi, varlıkların finanse edilmesinde borçların payının yüzde 65.5’ten yüzde 63.3’e gerilemesi ve borçların toplamı kaynak içindeki payının da yüzde 50’den yüzde 47.8’e düşmesinin, sanayide finansal yapının iyileşme içinde olmasının önemli göstergeleri olduğuna işaret edilen araştırmada varılan diğer bir sonuca göre de firmalar, 1983 döneminde nisbi olarak başka kredilerinden daha az yararlanma eğilimini koruyorlardı. Araştırmada daha sonra, 1983 yılında kâr/öz sermaye oranının yüzde 30.7’den yüzde 33.8’e yükselmesinin, firmaların kâr marjlarının yükseldiğini gösterdiğine işaret ediliyordu.(31)

1983 yılında kaydedilen bu olumlu gelişmeler sürekli olamıyor 1986 yılında göstergeler tersine dönmeye başlıyordu.

Türkiye Gıda Sanayi İşverenleri Sendikası Yönetim Kurulu Başkanı ve TİSK Yönetim Kurulu Üyesi Nazım Düzenli, kredi faizlerinin aşağı çekilmemesi durumunda iflas olaylarının sürekli olabileceğini savunurken (32) İzmirli sanayiciler devlet eliyle fabrika batırıldığını iddia ediyor-

lardı. EBSO Meclis toplantısında söz alan sanayiciler ithalat politikasını eleştiriyor, örneğin TÜSİAD Başkan vekili ve EBSO Meclis üyesi Şinasi Ertan, ithalatın terbiyevi olmak koşuluyla serbest bırakılmasının yararlı olduğuna inandığını, ancak iç piyasada fiyatları düşürmek için dampingli mal ithalatı yapılmasının “devlet eliyle firma batırmak” olduğunu söylüyor, monopol ve oligopollerin devlet sektöründe bulunduğu işaret ederek serbest piyasa koşullarının uygulanmadığını öne sürüyordu. Devlet teşviği ile kurulan entegre et sanayilerinin ithalat nedeniyle güç durumda kaldığını öne süren sanyici Cengiz Hakan ise şu görüşleri savunacaktı, “Bazı sektörlerde devlet tekelinde bulunan malları bulmak çok zorlaşmıştı. Örneğin Ereğli Demir Çelik ürünleri gibi. Bu yüzden sanayici ithalata yönelmektedir. İthalat hem daha ucuza gelmekte hem kaliteli olmaktadır. Ama bazı sektörlerdeki ithalat ise köstekleyici olmaktadır. İzmir’de kurulu bir et entegre sanayii, et ithal edilmesi nedeniyle ürünlerini pazarlayamamakta ve ayda 500 milyon lira zarar etmektedir. Bu kuruluş devlet desteği ile kurulmuştur. Şimdi ithalat nedeniyle batıyor. Hükümet eliyle firma batırılmamalıdır. Hükümet politikalarını gözden geçirmelidir.” Aynı toplantıda yaptığı konuşmada Ali Nail Kubalı, tarım ve tarıma dayalı sanayinin güç günler geçirdiğini, İran ve Irak’a yönelik ihracat hedefine ulaşamayacağını anlaşıldığını, bu nedenle yeni pazarlara yönelme zorunluluğunun ortaya çıktığını söyleyerek, konuşmasını “Tarımda ithalat politikaları üretim ve teşvik politikaları, fiyat ve pazarlama konusundaki politikalar bir bütünlük içinde planlanmak ve programlanmak zorundadır.” diyerek sürdürüyordu. (33)

ASO Meclis Başkanı ve TOBB Yönetim Kurulu Başkan Vekili Güngör Yener, Osman Ulagayla yaptığı söyleşide küçük ve orta boy işletmelerin, kredi faizi yükü altında bir üretim yapıp, bunun getireceği maliyet enflasyonu da aşarak, bir talebi karşılamaya yöneldiklerinden, hayatiyetlerini devam ettirmede büyük güçlük çektiklerini belirterek dolayısıyla girdi maliyetlerinde büyük artışlarla karşılaşan ve bir de kredi kullanma zorunluluğu olan bir işletme gerçekçi bir liberal ekonominin çarkları arasında ezilmeye mahkum bir duruma geliyor. O zaman, “güçlü olan yaşar” felsefesi uyarınca sadece büyükler için imkan yaratılıyor. Ve büyük firmalarımız, büyüme sürecinde olan firmalarımız ve holdinglerimiz ürettikleri mallara kredi faizlerini çok kolay yansıtılabildiklerinden ve hatta burasını önemle vurgulamak isterim, kısmen de tekelci uygulama yaptıklarından, fiyat hareketlerini rahatlıkla tespit ediyorlar. Fiyat maliyet unsurlarıyla, talep konusunda çok ilmi ve akılcı bir oranlama kurabiliyorlar, bunların yanında da kısa ve uzun vadeli politikalar benimsiyorlar. Bir örnek vermek isterim, otomotiv sektöründe bugün talep canlılığı var. O zaman otomotiv sektörü yapımcıları, Türkiye’de madem ki talep var, zam yapalım diyorlar. Bakın şimdi, traktör piyasası iflas etmiştir.

Traktör fabrikası zararda. (...) 3 milyon liraya traktör satamıyorsunuz, 5 milyon liraya araba satıyorsunuz. Oysa tamamen ters bir denge olması gerekirdi (...) Büyükler Banka faizini kolaylıkla fiyata dahil ediyorlar. Birde, tekellere bir temayül var. (...) Türkiye daha emekleme sürecinde, daha serbest piyasaya geçiş şartlarını taşıyoruz. Serbest piyasanın tam şartları daha oluşmamıştır. Oluştüğünü söyleyemeyiz. Geçiş şartlarının sıkıntılarını ve sancılarını yaşıyoruz. Bu da düzende bir aksama doğuruyor. (...) Ama mutlak suretle getirilen her yeni modelde bizde modelin aksayan yanlarından istifade etme eğilimimiz var. Bu belki millet olarak zaafımız, belki yapısal bir bozukluğumuz olarak telakki edilebilir.” diyordu. Yener, aynı söyleşide, bugün Merkez Bankasının ana banka rolünü oynayamadığını, Türkiye’de en geçerli ve çok kârlı iş kolu durumundaki bankaların piyasayı tanzim yönünün bir tarafa itilmiş durumda olduğunu, banka kredilerinin büyük firmalara kaydığını söylüyordu. Yener ayrıca, gayrimenkullerde çarpıcı bir artış olduğuna dikkati çekiyordu. (34)

İflas ve hacizlerin sebepleri konusunda İTO Başkanı Nuh Kuşçulu yüksek kredi faizleri ve bunu yükselten geri dönmeyen kredilerin şirketleri zor duruma soktuğunu belirterek (35), firmaların bu duruma gelmesinin yöneticilerin kendi hatası, firmaların çok acele büyüme politikaları ve alınan istikrar tedbirleri olduğunu söylüyordu (36). Özel kesimin hemen her kesimiyle yapılan görüşmelerde “son iflas furyasının temelinde bankacılık kesiminin koordinasyonsuz ve aceleci hareket etmesinin yattığı” ortak görüş biçiminde ortaya atılıyor haciz yerine batıda uygulandığı gibi Bankalar Konsorsiyomu aracılığı ile borcun tahsil edilmesi sisteminin uygulanması isteniyordu (37).

Çözüm yolları üzerinde ise farklı öneriler ortaya çıkmaktaydı. TOBB Başkanı Ali Coşkun, bazı şirketlerde öz kaynak kredi dengesinin bozuk olduğunu, ihracatın hızla arttığı dönemlerde şirketlerin yeni açılan pazarları kaybetmemek için stoğa çalıştıklarını, ihracatta tıkanıklıklar yaşanmaya başlanınca da finansman sorunlarının ortaya çıktığını belirterek Özal’a “Kurtar” çağrısı yapıyordu. TUSİAD adına konuyla ilgili görüşlerini belirten Başkan Yardımcısı Şinasi Ertan ise şöyle konuşuyordu, “Son günlerde gazete manşetlerine geçecek kadar önem kazanan iflaslar konusunun giderek tırmanması düşündürücüdür. Hiç kuşkusuz sorun ciddidir. Ancak bugün için vahim boyutlara ulaştığını sanmıyorum. Yüzde 85’lere ulaşan kredi faizleri, TL’nin son iki yılda yüzde 50’nin üzerinde seyreden değer kaybı, liberal ekonomi altında subvansiyonlu ithal mallarının ezici rekabeti ve tekel niteliğinde olan kişilerin dilediği gibi zam yapması, özete tüm bu etkenler Türk ekonomisini süratli bir tempoda tehlikeli virajlara yaklaştırmaktadır. Hükümetin bu sorunu ciddi kabul edip, üzerine gitme zamanı gelmiştir. Bugün için hükümetin banka yöneticileriyle zaman

geçmeden toplanıp, durumun gerçek boyutlarının tesbit edilmesinde yarar olduğu görüşündeyim. Böylece kimin doğru, kimin yanlış teşhislerde bulunduğu ortaya çıkar ve eğer sorunlu firmaların toplam içindeki payları yüzde 3'leri 5'leri aşmıyorsa, bu her ekonomide olur deyip geçeriz. Ama eğer firmanın boyutlarının büyük olacağı ortaya çıkarsa o zaman su yüzünde kalacak olanlarla nereye varırız diye düşünmemiz gerek." (38)

Bir yandan haciz ve iflaslar sürer, diğer yanda da gerek haciz ve iflaslara muhatap olanlar, gerekse durumu iyi olan sanayiciler kredi faizlerinin yüksekliğinden yakınırken EBSO Başkan Vekili Ali Nail Kubalı, "Türkiye'de liberal ekonomi kurallarının işlemlerini sağlamak amacıyla geçici bir süre için devlet tahvilleri dahil tüm faizlerin radikal bir biçimde düşürülmesi ile birlikte ücret ve fiyatların dondurulması yoluna gidilebilir" diyordu. Kubalı'nın öneri paketinden özetle şunlar çıkacaktı. (39)

- Ekonomiye 3-6 ay gibi geçici bir süre için müdahale edilsin
- Devlet tahvilleri dahil tüm faizler 15-20 puan gibi radikal bir biçimde düşülsün
- Fiyatlar ve ücretler geçici bir süre dondurulabilir.
- Devalüasyonlar geçici bir süre minimize edilebilir.
- Yeni emisyon kesinlikle yapılsın
- Bütçenin kesinlikle denk olarak yürütülmesi yoluna gidilsin.
- Devalüasyonların minimize edildiği dönemde ihracatın aksamaması için AET'dekine benzer selektif teşvikler getirilsin.
- Hisse senedi almak aynen yatırım gibi kabul edilip, yatırım indrimi ya da 5 yıl vergi muafiyeti getirilebilir.

Burada TÜSİAD Başkan Vekili Şinasi Ertan "Batan batır kalan kalır felsefesi olmaz. Böyle devlet politikası olmaz" şeklinde konuşurken (40) İSO Başkanı İbrahim Bodur "Ekonomi gayrimenkul satarak ayakta tutulamaz, şirketlerin halka açılmaları teşvik edilmeli, hisse senedi piyasasına işlerlik kazandırılmalı" diyordu (41), TÜSİAD Başkanı Sakıp Sabancı da özel şirketleri kaynak yetersizliği sorununu çözmek için halka açılmaya çağırıırken, sanayici Üzeyir Garih, "Herkesten halka açılmasını isteyemezsiniz. Birinci kuşak şirketlerden halka açılmalarını beklemek, anayı çocuğundan ayırmak gibidir" görüşünü savunuyordu (42) iş adamı Rahmi Koç ise "Gidenler gidecek, kalanlar daha kuvvetlenecektir" (43) diyordu.

1986 yılı kasım ayı, iş dünyasının içinde bulunduğu mali krize çözüm önerilerinin ve hükümete yöneltilen eleştirilerin en yoğun yaşandığı bir ay oluyordu. Elli altı ithalat firmasına gelen milyarlık haciz, Tahtakale

de kırtasiye piyasasını allak bullak ederken 20 kadar firma kapanıyor, aralarında büyüklerin de bulunduğu bazı firmalar 10 milyar liralık senetlerini bile ödeyemez duruma düşüyorlardı. Nihayet haciz krizi masaya yatırılıyor ve başta Odalar Birliği olmak üzere iş dünyasının önde gelen kuruluş ve kişileri çözüm önerileri getirmeye, sorunu hükümete yöneltmeye başlıyorlardı. Daha sonra gündeme "Sermaye Piyasasının Teşviki, Sınai Mülkiyetin Tabana Yayılması ve Ekonomiyi Düzenlemede Alınacak Tedbirler hakkında kanun tasarısı gündeme gelecekti. Tasarı iş çevrelerinden olumlu ve olumsuz pek çok tepkiyi de beraberinde getiriyordu. T.O.B.B. Başkanı Ali Coşkun tasarımı savunarak "Başka çare yok gibi. Aşlında başka çareler var tabii ama o çarelerin kapıları açılmadı. Yabancı sermayenin gelmesi, yeni kaynakların devreye sokulması gibi çareler vardı ama bugüne kadar bu kaynaklar bulunamadı (...) Tabii şirketleri sadece finans sıkıntısı içinde görmek lazım. Bazı şirketler kuruluş bakımından yanlış kurulmuş, bazılarının pazar problemi var, çoğunun da yönetim sorunları var. Bugün parayı bulabiliyorsunuz, teknolojiyi bulabiliyorsunuz ama iyi yönetici bulamazsanız sonuca varamıyorsunuz. Bu bakımdan sahayı bilenlerin işin içine girmesinde yarar var (... Bizim önerimiz bu yasadan yararlanmak isteyen şirketlerinin durumlarının tercihen DPT bünyesinde bir sekreteryaya kurularak değerlendirilmesi ve ondan sonra Para-Kredi Kurulunda karara bağlanması" diyordu (44).

Şirket kurtarma Yasası hakkında görüşünü açıklayan İSO Meclis Başkanı İbrahim Bodur konunun 4 yıldır gündemde olduğunu hatırlatarak "Şirketlerin güç duruma düşmesinin elbette çeşitli nedenleri vardır. Olayların temel nedeninin iyi araştırılması gerekir. 24 Ocak kararları ve o kararların tamamlayıcısı olarak getirilen yüksek faiz politikasından sonra bu olayın ülke gündemine gelmesinin sebebi araştırılmalıdır. Bu arada kurtarılmayı bekleyen şirketlerin önemli yönetim hataları ile bugünkü konuma geldikleri bilinmektedir. Yapılacak kurtarma operasyonu sırasında olaya firma bazında yaklaşılması haksız rekabeti gündeme getirecektir. Kurtarma operasyonundan başarılı sonuçlar alınabilmesi, hastalığın iyi teşhis edilmesine, reçetenin de buna göre hazırlanmasına bağlıdır. Bu yapılmazsa 3-4 yıl sonra yeni şirketlerin kurtarılmasının gündeme geleceğinden şüphe edilmesin" derken işadama Hacı Sabancı, duran fabrikalarda kurtarma yerine yöneticilerin değişmesi görüşünde olduğunu söylüyordu. Türkiye Dış Ticaret Derneği Başkanı Mustafa Süzer ise yeni yasayı destekleyerek görüşünü şöyle açıklıyordu, "Fabrikaların, çeşitli işletmelerin boş durması gerek bankalara gerekse ülke ekonomisine zarar getirir. Gerek sınai, gerekse ticari şirketlerin ülke ekonomisine yeniden kazandırılması çalışmalarını isabetli buluyorum. Bankalar, kurtarma olayından zarar etseler bile sonuçta kârlı çıkacaklar. Çünkü kurtarılan şirket bankaya yararlı olacak" (45).

TÜSİAD Başkanı Ömer Dinçkök yaptığı ilk basın toplantısında “tedbirler zamanında alınmazsa, batık banka sayısı artar” uyarısı yaparken özetle şu noktalara dikkati çekiyordu (46) :

— Türkiye’de piyasa ekonomisinin şartları yeterince oluşmadı. Bunun oluşması da ekonomik politikaları düzenleyen ve uygulayan yürütme gücüne ait. Madem ki özel sektör ekonominin itici gücü, hükümetle sürekli diyalog kurması gerekir. Alınan kararlarda yer alması gerekir. Ne yazık ki yeterince yer almıyoruz. Ve özel sektör olarak bunun sağlanmasını istiyoruz.

— Japonya’da hükümet aldığı her kararı özel sektöre benimseterek alıyor. Biz bu diyalogun çalışma grupları ile yürütülmesini istiyoruz.

— Enflasyondaki gerilemeye karşın kredi faizlerinin yüksekliği sanayiye zarar veriyor ve üretim arzusunun baltalıyor. Sermaye piyasasının gelişmesi uzun zaman alacağından kredi faizlerini gerçekçi kılacak önlemler alınmalı.

— Bütçe disiplini sağlanamıyor. Kamu yatırımları ve KİT’lerin yapısal düzeni denetlenmeli ve harcamalar kontrol altına alınmalı.

— Dış ödemeler dengesindeki açık ihracatın geliştirilmesine bağlı. Üretime yönelik döviz harcaması olan ithalatta kısıtlanabilecek lüzumsuz bir kalem yok. İthalatta tasarruf yapılamaz. İhracatın finansman açısından gerçekçi biçimde desteklenmesi gerekir.

— Enflasyonun yüzde 20’lerde seyrettiği bir ortamda yüzde 45 yatırım kredisi faizi yatırıma destek olamaz. Faiz oranları enflasyonla orantılı belirlenmeli.

— Devlet bankalar için elindeki denetim imkanını kullanmalı. Aksi batık banka sayısını artırabilir. Tedbirler zamanında alınmalı. Devlet cezalandıracağı yerde korursa bir ölçüye kadar kusura iştirak ettiği sonucu çıkarılabilir. Banka batışlarına yüksek faiz oranları yol açıyor. Bu nedenle sorunun esas çözümü kredi faizlerinin batık kredilerin doğmasını önleyecek seviyede oluşturulmasından geçiyor.

— TBMM’de görüşülmekte olan şirket kurtarma yasası sanayi kuruluşlarının üretime devamını sağlayacak. Tasarının yasalaşmasıyla 2-3 trilyonluk geri dönmeyen krediler bankaların iştiraki biçimine dönüşecek.

Kurtarma yasasına en çok karşı çıkanlardan biri de işadını Sakıp Sabancıydı. Sabancı şunları söylüyordu : “Şirket kurtarmaya karşıyım. Kazanırsan karına kürk alıyor, altına Mercedes çekiyorsun. Ama kaybedersen devlete dayanıyorsun. Devletin bu kadar zengin hazinesi yok. Yatan yatar, kalkan kalkar” (47).

Öte yandan haciz ve iflasların fırtına gibi estiği günlerden sağlıklı yönetim ve finansman yönetimlerini uygulayıp "ayakta kalan" ve ekonominin sürükleyiciliğini üstlenen çok sayıda kuruluş vardı. Bu kuruluşların yöneticileri hangi yöntemlerle ayakta kalabildiklerini şöyle anlatıyorlardı (48), "Bugün tekstil sektöründe güç duruma düşen firmaların çoğu, bundan birkaç yıl önce kur garantili kredilere demode yatırımlar yaptılar. Nasılsa beleş para deyip yatırımlarını öyle büyük tuttular ki sonunda üstünü tamamlamak için bankalardan kısa vadeli yüksek faizli kredi olmak zorunda kaldılar. Biz ise ayağımızı yorganımıza göre uzatıp, kendi yağımızla kavrulma yoluna gittik. Bunun için de, bugün müşkül duruma düşmedik. Türk sanayii, bazı çevrelerin ileri sürdüğü gibi kesinlikle batmıyor. Türk sanayiinde, işleri iyi giden, sessiz ekseriyet var. Biz devletten ayrıcalıklı olmadığımız için bütün hesaplarımızı ekonomik ölçülerle batırız diye yaparız. Çünkü en ileri teknolojiyi almazsak, en verimli şekilde en az personelle çalışmazsak biz de batırız. Daha kaliteli standart malı, ucuza üretmek zorundayız. Bizde yalnız kazanma hırsı değil, kaybetme korkusu da var. Oysa onlar, bizim gibi korkuyla işe başlamadılar. Hayal görüşlerini fazla kullanıp, hesaplarının enflasyon ve faizler düşecek hesabına göre yaptılar. İş adamı mutlaka risk alır. Ama, onlar çok büyük risk aldılar. Ne var ki, bugün güç durumda olanlar arasında gerçek bir serbest sistemde çok başarılı olabilecekler de var. Bugün uygulanan ekonomik sistemde, "kurtla koyun, aynı ağla kapatılıp, yavru alınmaya" çabılıyor. İşte bazıları bu sistemsizliğin kurbanı oldu." "Banka kredisini biz de bol miktarda kullanıyoruz. Bizimde bütün kazancımız faize gidiyor. Ama başkada çaremiz yok. Ödeyemeyeceğimiz krediyi almıyoruz. Biz borcu ödemek üzere alıyoruz, onlar gibi enflasyondan ötürü batırmak için değil. Bu bir zihniyet farkıdır. Türkiye'de artık gerçek rekabet ve üretim yapmayanların yaşama hakkı yok. İşler 50 yıldır sübvansiyonlarla götürüldü. Serbest rekabeti yeni yeni öğreniyoruz. Bunun için de sarsıntılar oluyor. Yüksek faizlere rağmen, Türk sanayiinde hala çok iyi kuruluşlar var. Libya'daki Müteahhitlik işinde devletten tam manasıyla yeterli destek alamadık. Ama, bu arada biz krediyi kendimize yalı almak için de almadık. Kazandığımızı da işe yatırdık. Biz tedbirimizi aldık. Teknolojimizi güçlendirdik. Türkiye inşaat pazarının canlanmasıyla biraz da içe döndük. Türkiye, artık eski Türkiye değil. Hesabımızı bilmemiz şart. Türkiye'de halen akıllı ve iyi bir projenez varsa, mutlaka yabancı bir ortak bulabilirsiniz. Özellikle turizm konusunda dış kaynakla yatırımlar yapıp kazanabilirsiniz".

Türkiye'de armatörlük mesleği, bir bölümüne babadan geçti, bir bölümüne de teşvikler verildi ... Olayın analizini yapmadan teşviklerden yararlanıp işe girdim. Oysa bugün banka faizleri çok yüksek olduğundan, borçlarını ödeyemez duruma düştüler. Durum böyle giderse iflas tehlikesi

1987'de de çok sayıda denizcilik firmasının kapısını çalacak. Suçlu kim? Armatörü, ithalatçısı, ihracatçısı, bankacısı ve devlet anlayışı işbirliği ile bugünün çıkmaza maalesef gelindi. Biz de aldığımız banka kredilerinin faizini bugünkü şartlarda çok yüksek buluyoruz. Kazandığımızın tamamı faize gidiyor. Bundan biz de şikayetçiyiz (...). Bugün dünya denizciliği de kriz içinde. Bizimkilerin işletmeciliğe dönmeleri ve müesseseseleşmeleri şart. Herkes kendi kesesinin hesabını yapsın, bankayada hesabını versin politikası Türk denizciliğini hiçbir yere götürmez. Yoksa iflaslar çorap söküğü gibi gider. Birlik olursak kazanırız. Aksi halde, sadece güçlü olanlar ayakta kalır."

3.3. Bankalar

"24 Ocak Kararlarının 6. yılında Türkiye Ekonomisi" konulu toplantıda, bankacılık sektörün ciddi sorunlar içinde olduğu belirtiliyor, 24 Ocak kararları sonrasında yaşanan yapısal değişiklik programı sonucu ortaya çıkan problemler alacaklar sorununun bankacılık sistemi önünde bir engel olduğu, kaynak maliyetlerinin yükseldiği ve yabancı bankaların yarattığı rekabet ortamı içinde kambiyo kârlarının daralmaya başladığı ifade ediliyordu (49).

Şirket kurtarma kanunu ise bankacılık kesimini ikiye bölüyordu. Kamu bankaları kanunu yorumlamaktan kaçınırken özel bankalar isimlerinin gizli kalması koşuluyla hoşnutsuzluklarını dile getiriyorlardı. Kurtarma operasyonunu "şirket ve kişi kurtarmaya" eş tutan bazı özel banka yöneticilerine göre, bu işten en kârlı çıkan kamu bankalarıydı. Özel bankalara oranla daha fazla kredi batırdıkları ileri sürülen kamu bankaları, sonunda kurtarma kanunu gereği "alacak kadar sermayeden pay" mantığıyla şirketleri ele geçireceğinden, Hazinesinin kaynağı da ek finansman adı altında onların kasasına akacaktı. Kanuna göre şirket borçlarının % 51'ini sahiplenmiş banka ya da bankalar grubu, şirketin yönetimine hak kazanacağından, alacakları yüzde 51 oranını tutmayan bankalar bazı pazarlık yollarına sapabileceklerdir. Bankacılık çevreleri, bu nedenle, kurtarma operasyonunun şike tehlikelerini de beraberinde getirdiğini öne sürerken, kurtarılacak şirketlere aktarılacak hazine parasından yararlanmak isteyen bir bankanın borçlu şirketle anlaşıp, kredi alacağını çok fazla gösterebileceği ve her iki tarafında sonunda bundan gelen devlet parası kazanacağı belirtiliyordu (50).

Bankacılık yüksek denetleme kurulunun KİT Statüsündeki kamu bankalarıyla ilgili olarak hazırladığı denetim raporlarından derlenen verilere göre, bankacılık sisteminin en önemli problemi olan tahsili gecikmiş alacaklar tutarı içinde kamu bankalarının payı yüzde 61'e yükseliyordu. YDK verilerine göre 1984 yılında 241.1 milyar TL. olan tahsili gecikmiş alacak-

lar tutarı 1985 sonunda 405 milyar TL. ye yükselmişti. Bu rakamın sistemin bütününde de 1986 sonunda 750-800 milyar TL. civarında gerçekleşeceği tahmin ediliyordu. Yapılan belirlemelere göre 1985 sonunda 405 milyar liraya ulaşan donuk kredilerin 231 milyar TL.lik bölümü 8 kamu bankası üzerinde bulunurken 1986 yılı içinde kamu bankalarının donuk kredi alacaklarının hızla artarak 460 milyara ulaşması bekleniyordu (51).

Sektörün durumu kısaca bu özellikleri gösterirken uzmanlar ve yetkililer görüşlerini şöyle açıklıyorlardı :

Tuncay Artun, bankaların son dönemlerde alacaklarını takip yolunda hızlı davrandığını hatırlatarak "Daha önce batık krediler üzerine gidilmiyordu. Ancak miktarın endişe verici boyutlara ulaşması bankaları harekete geçirdi. Mesele sadece kredi politikalarına ve yüksek faize bağlanmamalıdır. Kriz tek tek sektörlerde değil, Türk ekonomisinin bütünündedir. Sorunlar hızla su yüzüne çıkıyor. Bu durumda bankalar kendilerini toparlamak zorunluluğunda hissetmelidir. Aktif politikanın olumlu olumsuz olduğu tartışılır ancak mesafe alınması zorunludur. Batık kredilere baktığımız zaman öz kaynakların çok üstünde olduğunu görüyoruz. Demekki bankalar halkın tasarruflarını batırmışlardır" diyordu (52).

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat ise "Devlet bankaları daha iyi durumda diye söylemiyorum, hiç olmazsa, batacak paranın denetimi sağlanabilir" fikrini savunuyordu. (53)

Bu görüşler yanında, bankaların zor durumdaki şirketlere ortak olmalarını öngören kanun tasarısına bankacıların hemen hepsi karşı çıkıyor, tasarı kurtarma operasyonuna taraf olarak gösterilen bankalara hiç danışılmadan hazırlandığı içinde eleştiriliyordu.

Bu arada Türk ekonomisindeki fonksiyonu nedeniyle zor durumdaki şirketlere geçmiş yıllarda diğer bankalara oranla daha fazla kredi vermek durumunda kalan ve dolayısıyla riskleri diğerlerine oranla daha büyük olan bir büyük kamu bankasının, kurtarma operasyonuna önderlik yapması da doğal karşılanıyordu. Kurtarma yasaasının ancak kötü alacakları, teminatlarından daha yüksek olan bankalar için cazip olabileceğine işaret eden bankacılar yeterli teminatı olan ve alacak takibine zaten geçmiş bulunan bankalar açısından bu operasyona katılmanın hiç bir anlamı bulunmadığını vurguluyorlardı. Adının açıklanmasını istemeyen bir bankacı, böyle bir kurtarma operasyonunun, Kuveyt dışında, dünyada bir başka örneği bulunmadığını, Kuveytte ise devlet çok zengin olduğu için Hazinesin gerekli finansmanı sağlanmasının sorun yaratmadığını söyledikten sonra sözlerini şöyle sürdürüyordu :

"Ama Türkiye'de neyi kurtaracaksın, neden kurtaracaksın ve kimin kesesinden, kimi menfaatine kurtaracaksın?. Bu iş kesinlikle hatayı ya-

para menfaat sağlamamalı. Gayrisafi Hasılaya katkıda bulunacaksa, yani üretim düşüşünü engelleyemeyecekse yapılmalı. Ne için yapalım görüşünde birleşmeli.”

Akbank Genel Müdürü Hamit Belli ise yasayı şu yönlerden eleştirecekti (54) :

— Finansman zorluğuna düşen firmaların bankalara teminatları değişik tipte olabilir. İpotek karşılığı yada çok güçlü imzalar karşılığı alabilir. Böyle bir operasyonda riskini karşılayan teminatı alanla, hiç teminatı almayan aynı sandalyeye oturtmak doğru değildir. Böyle bir düşünce tarzı hukuk düzeninde serbest piyasa ekonomisi felsefesinede aykırıdır.

— Bankaların şirketlere ortak olması halinde şirketlerin yönetimi bakımındanda zorluklar ortaya çıkacaktır. Yönetimin bir kaç bankanın elinde olması halinde bu bankaların şirketi ahenkli şekilde yönetmeleri mümkün olmayacaktır. Kaldı ki şirket yönetimi bankacılık konusunun dışındadır, yani başka uzmanlık dalıdır.

— Finansman zorluğuna düşen firmanın çoğunluk hissesi bankaya ya da varlıklı hissedarlara aitse, bu şirket kurtarma operasyonu kapsamına alınmamalıdır. Çünkü hissedarlar ilave sermaye koyabilecek güçtedirler. Aksi taktirde yanlış yatırımın bedelini başkalarına ödetmiş olurlar.

Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası Genel Müdürü Vural Akışık, zor durumdaki şirketlerin ekonomiye kazandırılmasının söz konusu olmayacağını öne sürerek, şirketlerin durumlarını düzeltmek için yasal düzenlemeye gidilmesinin gerek olmadığını savunuyor “Banka ve müşteri arasındaki ilişkiler çerçevesinde, kredi ve faiz geç ödenmesiyle ilgili anlaşmalar yapılabiliyordu. Şimdi buna yasal bir çerçeve getirilmesi, ardından taze para gibi bazı yeni istekler geleceği kuşkusuna değiniyor. Batan bir şirkete yatırılan paranın marjinal maliyeti, yeni bir işe verilen paranın marjinal maliyetinden daha fazladır. Dolayısıyla yeni yatırımlara para harcamak yerine, var olanları iyileştirmeye çalışmak daha çok çaba gerektirir. Yasa tasarısıyla getirilen düzenleme ne şirketlerin ne de bankaların yararınadır. Şirketler hiç bir şey yapılmadan olduğu gibi bırakılmalıdır. Kamuoyunda yaratılmak istenen imajın aksine, zor durumda oldukları iddia edilen şirketlerin batması durumunda, ekonomimiz büyük bir sarsıntı geçirmez. 3-5 şirket battı diye Türkiye ekonomisine bir şey olmaz” diyordu. (55)

Tütünbank Genel Müdür Vekili İlter Ataç yasanın hükümetin ve borçlu şirketlerin talepleri sonucu hazırlandığını iddia ediyor ve bu konuda bankalardan bir istek olmadığını söyleyerek “istemedikleri halde alacaklı bankaların, borçlu işletmelere ortak olmaları sözkonusu. Yasaya göre ban-

kalar alacak borçlu şirketlerin yönetim kuruluna gireceğiz. Yönetim Kurulu çeşitli bankaların elemanlarından oluşacak böylelikle bazı bankalar alacaklarını tahsilde tecrübe sahibi olmadıkları konulara yönelecekler. Diğer bir sakıncada, hemojen bir Yönetim Kurulu meydana gelmeyecek olmasıdır” derken,

Tarişbank Genel Müdür Vekili İsmet Yılmaz ise sağlıksız duruma giden şirketi kurtarmak bankalara haksızlıktır. diyordu (56)

Pamukbank Genel Müdürü Doğan Çınar Bankacılığın zor bir dönem geçirdiğini belirterek şirket ve banka kurtarmada kullanılacak bir fon oluşturulması gerektiğini belirterek iflas etmenin şirketler için kurtuluş yolu olduğunu söyleyerek “Borçları aşan ipotek mal olmasına karşılık, değerlerinin çok yüksek tespit edilmesinden dolayı satılamıyor. Şirket kurtarmak için bankalar kaynak yaratmasını. MB’nin bugüne kadar mevduatlarından ayrılan muazam kesinlik oranı % 15’den %20’ye çıkarılsın. MB’side %40 faiz oranı belirlensin ancak biz faizleri almayalım. Böylece şirket ve banka kurtarmak için kullanılabilir bankalar arası bir fon oluşur” diyordu.

Garanti Bankası Genel Müdürü İbrahim Betil müşteriler ile kredi ilişkilerinde tedbirli davranmış bankalarla aynı tedbiri göstermeyen kurumların görüşülen yasa tasarısı ile ayrı kefeye oturtulmak istendiğini söyleyerek “Ayrıca kurtarılması gereken kuruluşların hangileri olması gerektiğine ekonominin ve piyasa koşullarının karar vermesi ekonominin geleceği açısından daha yararlı olacaktır” diyecekti (58).

İhtisas Bankaları Yöneticileri ise öneriyi gereksiz olarak niteliyorlardı.

Sınai Yatırım ve Kredi Bankası Genel Müdürü Orhan Altan “Ekonomide zaman zaman çeşitli nedenlerle finans sıkıntısı baş gösterir, ardından da hasta şirketler ortaya çıkar. Şu anda bu tip hastaların olduğu biliniyor. Hastalığın nedenide şifası ile bellidir. Açılan taze paraya ihtiyaç vardır, para bulmak gereklidir. Gerekirse idareciler değiştirilmelidir. Hükümet alacağı bir kararla zor durumda bulunan şirketlere yardım edecek kuruluşlar belirleyebilir. Böyle bir durumda bankalara fon aktarılma halinde, İhtisas Bankaları ağır bir yükün altına sokulacaktır. Piyasada bu alanda yetişmiş eleman sıkıntısı vardır. Bu nedenle hükümet bu görevi İhtisas Bankalarına devredebilir. Konuyla ilgili yeni bir fon kurulur, bu fon İhtisas Bankalarının kullanımına verilir” diyordu.

Sınai Kalkınma Bankası Genel Müdürü Özkan Eroğuz da batan şirkete yardım yapılamayacağını ancak sıkıntıda şirketlere yardımın söz konusu olabileceğini söyleyerek” Şirketlerin sıkıntılarının belirli neden-

leri vardır. En belirgin neden finans yetersizliğidir. Bu şirketlerin tekrar ekonomiye kazandırılabilmesi için taze paraya ihtiyaç vardır.

Kurucuların olanakları kısıtlı olduğu için sermayeyi artıramamaktadır. Bu şirketlerin neden bu hale geldiğide bilinmektedir. Kur garantili kredi almıştır. Kur garantisi kaldırılmıştır. Borcu binlere tırmanırken, sermayesi yüzlerde kalmıştır. Verimli kuruluşlara yardım yapılması gerekir. Ancak kötü yönetim ve hatalı yatırımlar yüzünden zarar eden bankalara yapmak batmaktır” (8 Eylül 1986 Hürriyet) diyordu. (59)

4. BİLİM ADAMLARI

Şirket iflasları ve kurtarma operasyonları hakkında bilim çevresinde de ortak bir görüş yoktu.

İktisatçı Dr. Tevfik Ertüzün (1) hür teşebbüs ekonomisinde iflasların doğal olduğunu belirterek, ancak bu olgunun da bir sınırı olduğunu vurgulayarak görüşlerini şöyle dile getiriyordu :

“... Eğer bir ekonomide batık krediler toplam kredilerin % 40'ına ulaşmışsa, bu ölçü aşılmış demektir. Bunu normal bir gelişme olarak göremeyiz. Bu durumda ‘Batan batar’ zihniyeti ile konuya yaklaşarak, ekonomideki hastalığa çare olmadığı gibi, hastalığın yaygınlaşmasına ve kronikleşmesine neden olur. Çünkü, bir milli ekonomide firmalar, aynı bünyedeki hücreler gibidir.

Ekonomideki bu gelişmelerin sebepleri çoktur. Ancak bir tasnif yapılacak olursa, başta uygulanan ‘ekonomik model’ olmak üzere, kaynakları çarçur eden, hovardaca harcayan ‘şirketler ve işadamları’ ile, kaynakları çok kötü dağıtan ‘banka sistemi’ni esas unsurlar olarak gösterebiliriz.

Zor durumda olan ve iflasla karşışarşıya bulunan şirketleri üç grup içinde toplayabiliriz.

Birinci grupta yer alanlar, gerçekten ekonomi için gerekli ve fizibilitesi yüksek yatırımlar olmakla birlikte, uygulanan politikalar sonucunda sıkıntı içine düşen ve hatta devredışı kalan şirketlerdir.

İkinci grupta bulunanlar, çoğunlukla 1980 sonrası kurulan ve geniş ölçüde yararlandıkları devlet destekleri, teşvikli krediler, ithalat ve ihracattan sağladıkları aşırı karlarla hızla büyüyen, fakat sağlıklı ‘mali ve iktisadi yapılara’ kavuşamayan şirketlerdir...

Üçüncü grupta yer alanlar ise, ‘hileli iflas’ yolunu seçenlerdir ki, zaten bunların yeterli iktisadi varlıkları yoktur. Bunların vebali, sorumsuzca kredi veren bankalara ve günümüzde yetersiz kalan icra-iflas kanunumuza aittir...

Böyle bir tablo, bize kurtarmanın hakkaniyet ölçüleri içinde bir çözüm olamayacağını göstermektedir. Ancak, ekonominin firmalardan oluşan bir bütün olduğunu ve milli ekonominin kan kaybetmesinin yol açacağı krizin neticede hepimize yansıtacağını düşünürsek, öncelikle fizibilitesi güçlü, halka açık veya işçi şirketi özelliklerine sahip firmalardan başlamak üzere devletin bir 'kurtarma operasyonu' uygulamaktan başka çaresinin olmadığını kabul etmek zorundayız" (60).

Doç. Bilsay Kuruç ise şirket kurtarma operasyonunun eksik ve yetersizliklerini vurguluyor ve yol açabileceği sonuçlara dikkati çekiyordu.

"Kurtarma operasyonlarında kaynak nereden bulunacak? Bunlar açıkça belli değil. Ama alternatifler sınırlı. Piyasaya borçlanacak, KİT ürünlerine zam yapacak ve para basacak. Yeni vergi koyamaz, vergi oranlarını arttıramaz. Kamu zam yapınca, özel sektörde onu izler. Bunlar da enflasyonun artması demektir. Zaten 2 aylık fiyat artışları, yıl sonunda yüzde 40'a ulaşabileceğini gösteriyor.

Mevcut kurtarma paketlerinden, bir tek şirketlerle ilgili olanı sonuç verebilir" (61).

Prof. İsmail Türk'e göre "iflaslar, özkaynak kredi dengesizliği yanında 'ihracatta gerileme' 'kötü işletmecilik' ve 'yüksek kredi faizlerinden' kaynaklanıyor." (62)

Adnan Başer Kafaoglu "şirket kurtarma yasası" ile ilgili görüşlerini açıklarken, bu konuda yeni olan fazla bir hususun sözkonusu olmadığını belirterek şu değerlendirmelerde bulunuyordu :

"1961'de kurtarma DESİYAB'ın kurulmasıyla gerçekleşti. 1982'de ben aynı mekanizmayı önerdim kabul görmedi..."

Şimdiki kanun bankaların konsolidasyonuna ek olarak zor durumdaki şirkete vergi muafiyetleri getiriyor. Hükümet teşvik uygulamak için kanuni dayanak arıyor. Bankalar zaten her gün müşterisiyle konsolidasyon yapıyor. Yeni tasarıyla devlet şirketin zararlarını kabul ediyor. Kurumlar Vergisini yüzde 20'ye indiriyor. Bunun faydası yok. Zarar eden şirket zaten vergi ödemez. Ancak kurtulursa kâr eder."

Türkiye'nin sermaye birikiminden daha hızlı sanayileştiğini belirten Kafaoglu sözlerini şirketin finans yapısında özvarlığın payı "yüzde 40'a ;ıkana kadar tedbir alınmaya devam edilmeli" şeklinde sürdürüyordu. (63)

Prof. Feridun Ergin "Memleket ekonomisi bir hasta adamı andırmaktadır" diyor ve kurtarma operasyonları konusunda Kuruç da benzer endişelerini dile getiriyor :

“Kurtarma operasyonları, ekonominin tıkanıdığı noktalar by-pass teknikleri kullanarak finansman fonlarının aktılmasıdır. Ekonominin bütün tıkanıklıklarını kurtarma operasyonları ile düzeltmek söz konusu olamaz. Aşırı şişmanlığı önleyici, başka bir deyimle enflasyonu durduracak iktisat politikaları ise, iktidarlarımızın şanından değildir.

Sonuç verir mi? Her kurtarma operasyonu zorunlu olarak para basmayı getirir. Bu da enflasyonu körükler. Enflasyon gelir dağılımını daha da bozarak dengesizliklerin çetrefil hale gelmesine sebep olur.” (54)

Prof. Korkut Boratav ise “...Ve Özal’a rağmen 24 Ocak modeli devrini doldurmanın sınırına geliyor. Son kurtarma paketleri böyle görülmeli...” diyerek iflasların ve batık kredilerin sorumluluğunun 24 Ocak modeline ait olduğunu söylemek istiyordu. (65)

Bilim adamı Prof. Dr. Aydın Aybay şirket kurtarma yasası olarak bilinen yasaı “Çokyasalı bir yasa olarak değerlendiriyordu. Buna neden, sözkonusu yasanın daha önceki bir takım yasalarda yer alan kurallarda değişiklikler getirmesi ve bunları yeni bir takım hükümlerle “harmanlaması”.

“Bankaların şirkete ‘ortak’ olmaları, ilk nazarda ‘zahiri’ durumun” gerçeğe dönüştürülmesi olarak onaylanabilir.” diyen Aydın Aybay sözlerini şöyle sürdürüyordu.

“Sadece bu temel gerçek açısından bakılırsa yasanın olumlu ve gerçekçi bir yaklaşım getirdiği söylenebilir. Ama, yasanın içerdiği hükümlerin incelenmesi şunu ortaya koymaktadır. Yasanın hedefi bu değildir. Ortak olma ve dondurma işi sadece ‘şirket varlığı’ ve ‘şirket borçları’ açısından düzenlenmektedir. Bu düzenleme yapılırken, milyarlık kredi kaynaklarını çarçur eden ve cebe indiren kişilere hiç dokunulmamakta, tam tersine ‘siz hele birkaç yıl kenarda durun da, şu pisliği arıtıp, şirketlerinizi yine size teslim edelim’ denmektedir. Bu çözümün onaylanacak yanı yoktur.”

Aybay’a göre “doğru çözüm sorumlu kişilerden hesap sorulmasıyla gerçekleştirilebilir.”di (66)

Faik Y. Başbuğ ise “Batan şirketler ya da çıkanlar tamamen banka tercihlerinin sonucudur” diyerek bankaları sorumlu tutmaktaydı.

“Ekonomi belirli kartellerin parselasyonundayken sorunları çeşitli kurtarma formülleriyle geçiştirmek olası değildir. Bu parselasyonun esas gücü ise banka işletmeciliğinden geçmektedir.” (67)

Faik Y. Başbuğ bir başka makalesinde aynı görüşlerini dile getirirken “topal bankacılık” terimini kullanmaktaydı :

"...Hiç seyirci olmaması gereken bankalar ise yangının asıl körükleyicisidir..."

Bugün hiçbir kuruluş ya da banka alacaklarıyla borçlarını anında karşılaştırma olanağına sahip değildir. Bu sadece varsayımlarla olasıdır ve böyle varsayımları ayakta tutmak sorumlu kamu politikasının ve Liberalizmin kaçınılmaz bir beklentisidir, gereğidir. Bu nedenle hiç bir şeyin topalına hele haciz ve iflas salgınına sorumsuzca çanak tutan bankacılığa asla prim verilmemelidir...

Batık kredilerin tek suçlusu o kredileri kullanan işletmeler değildir. Bugün haciz, iflas, banka kabusu, seyirci, yönetim ve 24 Ocak konularını bilmeyen yok gibi... Bankaların hızlı işbitiriciliğini de onun için tüm bu söylenenleri gereksiz". (68)

Uçman Tekin kredilerin takibe alınmasındaki 5-6 aylık gecikmelerin toplu iflas olaylarını yaratmıştır diyor ve bankaları denetleyecek makamın olmamasından yakınıyordu :

"Bir mali kurum olan ve devletin ekonomiyi yönlendirmesinde kontrolünde bulunan bankaların vadeleri geçmesine rağmen, ödenmeyen kredilerin neden bu kadar beklediğini, onlara soran hiçbir makam ve yetkili yoktur." (69)

"Halk Kapitalizmi" konusunda görüşlerini açıklayan Prof. Dr. Akın İlkin şu görüşleri savunuyordu :

"Türk sanayii aile şirketlerine dayanıyor. Bu durumun yol açtığı sermaye yetersizliği 1970 yılına kadar banka kredisi ile giderildi. Faizler negatif olduğu için sorun çıkmadı. Ancak 1980'den sonra reel faize geçince bu yapının hastalıkları ortaya çıktı. Şimdi sermaye yetersizliği sorunu halka açılma teşvik edilerek çözülmek isteniyor." (70)

Dünya Bankası Uzmanlarından Peter Mute ise e" Türk sınai ve ticaret kuruluşlarının çoğu çok ciddi finansman krizi içindedir. Büyük bir kısmının hayatta kalması şüphelidir. Holdingler olabileceği gibi tek tek şirketlerin geleceği de tehlikededir. Hastalığın semptomları genellikle cari fiyatlarda ve daha kötüsü reel değerlerde ki hızlı sermaye azalması ve daha tehlikeli şekilde düşük olan likiditedir. Mute hazırladığı raporda ağır borç ve faiz yükü altında bulunan sanayi için şöyle bir çözüm teklif ediyordu." Yeterli bir sermaye ve likidite oranı karşılaşıncaya kadar vergi sonrası karlar şirkette tutulsun. Böylece borç öz kaynağa çevrilsin. Bu şekilde sağlığa kavuşturulan borçlar daha sonra öz kaynağa çevrilip ya sahibine ya da halka satılabilir. Bu operasyonun gerçekleştirilmesi için kurtarma ve rehabilitasyon fonu kurulsun. Bu fona dünya bankasından 100 milyar dolar sağlanabilir. (72)

Turgut Ekin 1986 yılında haciz ve iflas olaylarının günün aktüalitesi haline gelmesinin nedenlerini bankalar ve firmalar açısından ele alıyor.

“Bankalar açısından,

—... tecrübeli mali analiz ve fizibiliteci kadroların bulunmaması veya çok az oluşu,

— Aynı kadronun otorite kredili müşterilerini her yıl yeterince kontrolden geçirmeyişi,...

— Kredilendirmede teminata öncelik vererek işletmenin mali bünyesi üzerinde yeterince durulmaması,

— Baskı ve menfaate dayanan kredilerin açılması,...

“Firmalar açısından,

— Genç işletmelerde, idareci kadro yetersizliği

— Firma sahiplerinin son derece lüks yaşantısı ve karşılıklı yarışın yaşattığı astronomik giderler,

— Özveriye yanaşmamak,

— Yatırım ve pazarlamalarda eski iptidai metodu kullanmada devamlılık,

İster başlangıçta, ister sonunda kritik bir durum doğar doğmaz ilk iş oluşturulan kombinezonlarla tüm riski banka sırtına yüklemek gibi ahlak ölçülerini çiğnemek,

Günümüz konjonktürel yapısı içinde her iki sektörün bir bölümü kendini yenilemek zorundadır.

Bu değişim hükümetin bakış açısının şekli içinde sözkonusudur. Aksi durumda ceremeyi hiç tahammülü olmayan ekonomimiz çekecektir” diyordu. (71)

KAYNAKLAR

- (1) Akgüç Öztin, "Sanayi Sektörünün Finansman Sorunu", Banka ve Ekonomik Yorumlar, Açık Oturum, Ocak 1987, Yıl 24, sayı 1, s. 7 (2) Cumhuriyet, 21 Kasım 1986 (3) Cumhuriyet, 2 Nisan 1986 (4) Artun, Tuncay, Donuk ve Batık Kredi Sorunu, Cumhuriyet 5 Aralık 1986 (5) Cumhuriyet, 8 Şubat 1986, (6) Cumhuriyet, 4 Nisan 1986, (7) Cumhuriyet, 24 Nisan 1986 (8) Cumhuriyet, 16 Mayıs 1986, (9) Cumhuriyet ,25 Nisan 1986, (10) Cumhuriyet, 1 9Kasım 1986, (11) Cumhuriyet, 2 Ekim 1986, (12) Hürriyet, 23 Kasım 1986, (13) Tercüman, 31 Ekim 1986, (4) Cumhuriyet, 22 Kasım 1986, (15) Cumhuriyet, 22 Kasım 1986, (16) Cumhuriyet, 25 Aralık 1986, (17) Cumhuriyet, 29 Aralık 1986, (18) Cumhuriyet, 2 Mayıs 1986, (19) Cumhuriyet, 10 Mayıs 1986, (20) Cumhuriyet, 4 Şubat 1986, (21) Cumhuriyet, 24 Şubat 1986, (22) Hürriyet, 13 Kasım 1986, (23) Cumhuriyet, 14 Kasım 1986, (24) Cumhuriyet, 18 Kasım 1986, (25) Tercüman, 10 Aralık 1986, (26) Cumhuriyet, 21 Kasım 1986, (27) Cumhuriyet, 20 Aralık 1986, (28) Güneş, 5 Mart 1987, (29) Ekonomik Bülten, 23/29 Mart 1987, (30) Cumhuriyet, 6 Mart 1987, (31) Cumhuriyet, 12 Şubat 1986, (32) Cumhuriyet, 10 Mayıs 1986, (33) Cumhuriyet, 24 Mayıs 1986, (34) Cumhuriyet, 21 Eylül 1986, (35) Tercüman, 12 Ocak 1987, (36) Tercüman, 15 Kasım 1986, (37) Cumhuriyet, 14 Kasım 1986, (38) Cumhuriyet, 15 Kasım 1986, (39) Cumhuriyet, 24 Kasım 1986, (40) Cumhuriyet, 29 Kasım 1986, (41) Hürriyet, 11 Kasım 1986, (42) Cumhuriyet, 3 Aralık 1986, (43) Cumhuriyet, 6 Aralık 1986, (44) Cumhuriyet, 22 Şubat 1987, (45) Güneş, 27 Şubat 1987, (46) Tercüman, 5 Mart 1987, (47) Milliyet, 13 Mart 1987, (48) Hürriyet, ? (49) Cumhuriyet, 24 Ocak 1986, (50) Hürriyet, 26 Şubat 1987, (51) Cumhuriyet, 14 Mart 1987, (52) Tercüman, 2 Kasım 1986, (53) Tercüman, 2 Kasım 1986, (54) Cumhuriyet, 26 Şubat 1987, (55) Güneş, 24 Nisan 1987, (56) Güneş, 25 Mart 1987, (57) Milliyet, 12 Mart 1987, (58) Milliyet, 26 Şubat 1987, (59) Hürriyet, 8 Eylül 1986, (60) Tefik Ertüzün, İktisatçı Gözüyle, (61) Milliyet, 20 Mart 1987, (62) Milliyet, 20 Kasım 1986, (63) Milliyet, 4 Haziran 1987, (64) Milliyet, 20 Mart 1987, (65) Milliyet, 20 Mart 1987, (66) Güneş, 3 Nisan, 1987, (67) Güneş, 31 Aralık 1986, (68) Güneş, 27 Kasım 1986, (69) Güneş, 3 Şubat 1987, (70) Güneş, 21 Aralık 1986, (71) Güneş, 11 Ocak 1987, (72) Tercüman, 7 Kasım 1987.